

Küresel Tehditler Karşısında Bireyi ve Toplumu Korumada Ailenin Rolüne Psiko-Sosyal Bir Bakış

Ali Akdoğan | <https://orcid.org/0000-0002-8064-0766> | aliakdogan@odu.edu.tr

Prof. Dr., Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Sosyolojisi Bilim Dalı, Ordu, Türkiye

Tuba Akdoğan | <https://orcid.org/000-0003-2555-7414> | tubakdgn96@gmail.com

Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Bilim Dalı, Ordu, Türkiye

Öz

İnsanlığın başlangıcından günümüze, insanı tehdit eden pek çok psiko-sosyal etkenler bulunmaktadır. Aslında insan, dünyaya doğmakla bir mücadelenin - olma ya da yok olma mücadelesinin - içerisine doğmaktadır. Bu anlamda dünya, insana iyi ve kötü, faydalı ve zararlı, fırsatlar ya da tehditler şeklinde bir ortam sunmaktadır. Tam bu noktada insan, çocukluğundan ömrünün sonuna değin ilgiye, bilgiye, dayanağa ve çevresel faktörlerin yardımına muhtaç bir konumda bulunmaktadır. Zira insanın varlığını sürdürebilmesi açısından söz konusu katkılar, insanın hayata tutunmasının yardımcı faktörleri olarak işlev görmektedir. Bu dayanaklardan mahrum kalan insan, diğer bir ifadeyle kendisini çevreleyen ve kuşatan yardımlardan mahrum kaldığında tehditler onu beklemektedir. Özellikle günümüzde insanı ciddi anlamda ağrıya düşürme tehlikesi bulunan küresel tehditler söz konusu olduğunda aile, en temel kuşatıcı, koruyucu ve hayat verici bir sığınak olarak insanı hayata bağlamakta ve onun varlığını sürdürmesinde maddi ve manevi güç kaynağı olmaktadır.

Bu çalışmada yaşadığımız çağda nelerin küresel bir tehdit olarak algılandığı, küresel tehdit olarak algılanan durumların bireyi ve toplumu nasıl etkilediği ve bu tehditler karşısında ailenin nasıl bir işlevi olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışma kartopu örneklem modeli ile nitel görüşmeler yapılarak gerçekleştirilmiştir. Gönüllülük esasına göre biçimlendirilen çalışmada 14 kadın ve 6 erkek olmak üzere toplamda 20 kişiye yarı yapılandırılmış sorular yöneltilmiştir. Sonuç olarak bireyi ve toplumu tehdit eden faktörlerin öncelikle internet, telefon, tablet, televizyon gibi teknolojik aletler, cinsiyetsizleştirme, LGBT propagandaları ve akran zorbalığı olduğu görülmüştür. Bu tehditlerin çocuklar üzerinde de pek çok olumsuz etkileri olduğu bulgularla ortaya konmuştur. Ayrıca çalışma verileri incelendiğinde bireyi ve toplumu koruma noktasında ailenin önemli bir rolü olduğu da belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Küresel Tehdit, Birey, Toplum, Aile

Atıf Bilgisi

Akdoğan, Ali, & Akdoğan, Tuba. (2024). Küresel Tehditler Karşısında Bireyi ve Toplumu Korumada Ailenin Rolüne Psiko-Sosyal Bir Bakış. *Aile Dergisi*, 2/1, 75-109.
<https://doi.org/10.70348/aile.2024.3>

Geliş Tarihi	27.05.2024
Kabul Tarihi	27.06.2024
Yayım Tarihi	30.06.2024
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme Bu makale, Uluslararası Aile Sempozyumu II: Küresel Tehditler Karşısında Aile Sempozyumu'nda sunulan “Küresel Tehditler Karşısında Bireyi ve Toplumu Korumada Ailenin Rolüne Psiko-Sosyal Bir Bakış” adlı tebliğin içeriği geliştirilerek ve kısmen değiştirilerek üretilmiş hâlidir. Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Etik Beyan	Çalışmanın Tasarlanması: Ali Akdoğan (%60) – Tuba Akdoğan (%40) Veri Toplanması: Ali Akdoğan (%60) – Tuba Akdoğan (%40) Veri Analizi: Ali Akdoğan (%60) – Tuba Akdoğan (%40) Makalenin Yazımı: Ali Akdoğan (%60) – Tuba Akdoğan (%40) Makale Gönderimi ve Revizyonu: Ali Akdoğan (%60) – Tuba Akdoğan (%40)
Yazar Katkıları	
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	dergi@isavak.org
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

A Psycho-Social Perspective on The Role of The Family in Protecting The Individual and Society Against Global Threats

Ali Akdoğan | <https://orcid.org/0000-0002-8064-0766> | aliakdogan@odu.edu.tr

Prof. Dr. Ordu University, Faculty of Theology, Department of Sociology of Religion, Ordu, Türkiye

Tuba Akdoğan | <https://orcid.org/0000-0003-2555-7414> | tubakdgn96@gmail.com

Ordu University, Faculty of Theology, Department of Psychology of Religion, Ordu, Türkiye

Abstract

There are many psycho-social factors that threaten humans from the beginning of humanity to the present day. In fact, by being born into the world, a human being is born into a struggle - a struggle to exist or not to exist. In this sense, the world offers people an environment in the form of good and bad, beneficial and harmful, opportunities or threats. At this point, human beings are in need of attention, knowledge, support and help from environmental factors from childhood to the end of their lives. In terms of human survival, these contributions function as auxiliary factors of human survival. When a person is deprived of these supports, in other words, when he is deprived of the help that surrounds him, threats await him. Especially today, when it comes to global threats that seriously threaten to entangle people, the family, as the most basic encompassing, protective and life-giving shelter, connects people to life and is a source of material and spiritual power to sustain their existence.

In this study, we tried to determine what is perceived as a global threat in the age we live in, how situations perceived as global threats affect the individual and society, and what function the family has in the face of these threats. This study was carried out by conducting qualitative interviews with the snowball sampling model. In the study, which was designed on a voluntary basis, semi-structured questions were asked to a total of 20 people, 14 women and 6 men. As a result, it has been seen that the factors that threaten the individual and society are primarily technological devices such as the internet, phones, tablets and televisions, gender neutralization, LGBT propaganda and peer bullying. Findings have shown that these threats have many negative effects on children. Additionally, when the study data were examined, it was determined that the family has an important role in protecting the individual and society.

Keywords: Globalization, Global Threat, Person/Individual, Society, Family

Citation

Akdoğan, Ali, & Akdoğan, Tuba. (2024). A Psycho-Social Perspective on The Role of The Family In Protecting The Individual and Society Against Global Threats. *Aile Journal*, 2/1, 75-109.
<https://doi.org/10.70348/aile.2024.3>

Date of Submission	27.05.2024
Date of Acceptance	27.06.2024
Date of Publication	30.06.2024
Peer-Review	Double anonymized - Two External This article is the revised and developed version of the conference presentation entitled "A Psycho-Social Perspective on The Role of The Family In Protecting The Individual and Society Against Global Threats", delivered at the International Family Symposium II: The Family in the Face of Global Threats on May, 2024. It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Ethical Statement	Conceiving the Study: Ali Akdoğan (%60) – Tuba Akdoğan (%40) Data Collection: Ali Akdoğan (%60) – Tuba Akdoğan (%40)
Author Contribution	Data Analysis: Ali Akdoğan (%60) – Tuba Akdoğan (%40) Writing up: Ali Akdoğan (%60) – Tuba Akdoğan (%40) Submission and Revision: Ali Akdoğan (%60) – Tuba Akdoğan (%40)
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	dergi@isavak.org
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

Giriş

Tek dünya oluşturma şeklinde anlaşılan küreselleşme süreci artar oranda devam etmektedir. Dünyada meydana gelen bilim, teknik, fen ve sosyal bilim alanındaki gelişmeler her geçen gün artmakta ve böylece dünyada hem etkileşim hem de ulaşım daha kolay hale gelmektedir. Dünya insanlığı her gün yeni bir buluş ortaya koymakta, teknik anlamda yeni gelişmeler yaşanmaktadır. Bu yeni teknik gelişmeler insanların ulaşım ve etkileşimlerini de kolay hale getirmektedir. Bugün ulaşım anlamında insanlar, bir yerden bir yere hatta kıtalar arası çok kolay seyahat edebilmekte ve istedikleri yere kısa zaman sürecinde ulaşabilmektedirler. Bu bağlamda uçak, hızlı tren, kara, deniz yolu vb. ulaşım vasıtaları hayata çok anlamlı hizmetler sunmaktadır. Bununla beraber internet sayesinde de çok yönlü haberleşme imkanı bulunmaktadır. Bütün bunlar bilim, teknik ve fen alanındaki gelişmelerin sonucu olarak hayata yansımaktadır. Hatta yaşadığımız çağa internet çağı denilmektedir.

İnternet çağı olarak tanımlanan günümüzde artık dünyanın en uzak bölgeleri yakın hale gelmiş, yakın yerlerle en uzak yerler arasında mesafeler kısalmıştır. Bu anlamda dünya küçük bir köy haline dönüşmüştür, denilebilir. Bunun adına da küreselleşme denilmektedir (bkz.: Friedman, 1999). Küreselleşme, “uzak yerleşimleri birbirlerine, yerel oluşumların millerce ötedeki olaylarla biçimlendirildiği ya da bunun tam tersinin söz konusu olduğu yollarla bağlayan dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması olarak tanımlanabilir (Giddens, 1994, s. 62). Dolayısıyla dünya küçük bir küre halinde düşünülebilir. Öyle ki küçük bir kürenin etrafında dolanmak ve her yer ve her şeyden haberdar olabilmek de o derece kolaydır. Zaten bugün yaşanan bilimsel, teknik, fennî ve sosyal olaylar da bunun bir göstergesidir. Eğer bu derece teknik imkanlar olmasaydı herhalde dünyada bu derece hareketlilik yaşanmazdı. Bugün yaşanan çok yönlü, (iyi-kötü) hareketliliğin sebebi de bu gelişmelerdir.

Küreselleşme bağlamında dünyada yaşanan çok yönlü hareketlilik pek çok açıdan değerlendirilebilir. Her şeyden önce dünya insanlığı, mekânsal anlamda dünyayı tanıma imkanını elde etmektedir. Öyle ki insanlar buldukları mekandan dünyanın diğer bölgelerine eğer imkanları varsa fiziksel olarak çok kolay bir şekilde seyahat gerçekleştirebilirler. Zaten dünyadaki insan hareketliliği bunun bir göstergesidir. Bu hareketlilik çok farklı nedenlerle olabilir. Bu nedenler, ekonomik, sosyal, kültürel, eğitim, turizm, askeri vb.

olabilir. Zaten uçak, tren, gemi ve diğer ulaşım vasıtalarının hareketliliği de bunu göstermektedir. Bu bağlamda dünyada üretimin de arttığı ve üretilen bu malların sadece ülke bazında değil, bölgesel ve küresel anlamda ihraç edildiği, aynı şekilde diğer dünya ülkelerinde üretilenlerin de ithal edildiği bir dünyada yaşanılmaktadır. Bununla beraber sosyal ve kültürel yönlerden de çok yönlü yoğun bir hareketliliğin yaşandığı aşıkardır (Çapcıoğlu, 2011, ss. 45-84).

Bizim küreselleşme süreci bağlamında üzerinde durmak ve tartışmak istediğimiz asıl boyut, küreselleşmenin sosyal ve kültürel boyutu üzerindedir. Bu anlamda Huntington, “yenidünyada mücadelenin esas kaynağı öncelikle ideolojik ve ekonomik olmayacak. Beşeriyet arasındaki büyük bölünmeler ve hakim mücadele kaynağı kültürel olacaktır (Huntington, 2002, s. 41). ” demektedir. Elbette dünya insanlığının maddi ve manevi anlamda karşılıklı işbirliği ve etkileşim içerisinde olması olumlu bir yansımadır. Bu aynı zamanda imkan ve fırsatlar olarak düşünülebilir. Bu fırsatların iyi değerlendirilmesi ve insanlığın gelişmesi noktasında kullanılması hayata olumlu yönde yansımaktadır. Öyle ki dünyanın herhangi bir bölgesinde meydana gelen bir gelişmenin diğer bölgelere de ulaşması olumlu ve faydalı bir süreç olarak hayata yansır. İnsanlığın böyle gelişmelere de ihtiyacı vardır. Zira hayatın devamlılığı ve kolay kılınabilmesi için sadece bir insanın ya da bir milletin çabası tek başına yeterli gelmeyebilir. Tüm insanlığın kazanımlarının bu bağlamda karşılıklı işbirliği çerçevesinde değerlendirilmesi, hayata olumlu olarak yansımaktadır. Bugün küresel dünyaya bakıldığında pek çok kazanım, insanlığın ortak kullandığı unsurlar olarak bilinmektedir. Burada sorun, küreselleşmenin getirdiği ya da neden olduğu tehditler olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira, “küreselleşme, küreselleştirmenin konusu olmak demektir ki özellikle 1980’li yıllardan itibaren siyasi, ekonomik ve ideolojik alanlarda konuyla ilgili lehte ve aleyhteki tartışmalar ve fiilen yapılanlar, gerçekçi ve basiretli bir şekilde değerlendirildiğinde, meselenin küreselleştirme olduğu açıkça görülecektir (Bayrakdar, 2003, ss. 149-150) ”.

Küresel tehditler denilince akla gelen, insanlığın zararına olanlar şeklinde ifade edilebilir. Bu anlamda insan yaşamını olumsuz etkileyen her durum bir tehdit olarak düşünülebilir. İnsan, bio, psiko, sosyo, kültürel bir varlıktır. Dolayısıyla insanın biyolojisine, psikolojisine, sosyal çevresine ve kültürel dünyasına zarar veren her durum onu ve diğer insanları tehdit ediyor demektir. Küreselleşme insanın önüne dünyadaki gelişmeleri sunarken aslında filtresiz bir dünyayı ona takdim etmektedir. Burada sorun, neyin iyi, neyin kötü diğer deyişle faydalı ve

zararlı olup-olmaması meselesidir. Dünyada kötü niyetli insanların küreselleşme bağlamında küresel köye arz ettikleri kimi bilgi ve ürünler insanlığı tehdit etmektedir. Bunlar maddi ya da manevi olabilir. İşte insanın ayırdına varması ve kendisini koruması gerekenler de tam bu noktada karşımıza çıkmaktadır.

Bugün küreselleşme, internet çağı olarak hem hızlı hem yoğun bir şekilde hayatı kuşatmaktadır. İnternetin olmadığı yer hemen hemen yok gibidir. Öyle ki dünyanın en uzak yerlerinde meydana gelen bir olay, çok kısa bir sürede tüm dünyaya yayılarak haber olabilmektedir. Böylece insanlar dünyada olup-bitenlerden çok kısa sürede haberdar olabilmektedirler. Aynı zamanda insanlar kişisel yapıp-etmelerini de küresel dünyaya sunmaya çalışmaktadırlar. Dolayısıyla insan, hem küresel dünyaya bilgi sunucu hem alıcı hem de haberdar olucu konumunda bulunmaktadır. Bu hareketlilikte küresel dünyaya sunulanların fayda-zarar, iyi-kötü, etik-etik dışı olup olmadığı süzgeci bulunmamaktadır. Postmodern söylemde ifade edildiği üzere *her şey gider* (every thing goes) anlayışı çerçevesinde bir dünyada yaşanılmaktadır (Kutluer, 1993, s. 33). İşte sözü edilen tehditler de tam bu noktada akla ve gündeme gelmektedir.

İnternet çağında tehditler olarak izlenen kimi filmler, oynanan oyunlar, diziler vb. pek çok sanal görseller ve onların içerikleri, yediden yetmişe insanları tehdit etmektedir. Zira bir filmdeki rol modeller gençler üzerinde etki ederek, onların bu rolleri gerçek hayatta uygulamaya çalışmaları pek çok sosyal sorunlara neden olabilmektedir. Aynı şekilde çocuklar üzerinde kimi diziler, onların karakter yapılarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Benzer şekilde bazı film ve dizilerde cinsiyetsizleştirme, LGBT propagandası, akran zorbalığı, uyuşturucu ve diğer bağımlılıklar, farklı sosyal ortamlar vb. tüm bunlar bölgesel, ulusal ve uluslararası bağlamda tehditler olarak düşünülebilir. Zira her insanın, ailenin, toplumun ve milletin kendine özgü sosyal ve kültürel bir yapısı bulunmaktadır. Hatta dünya insanlığının büyük çoğunluğunun genel insani değerler üzerinde ittifak ettiği moral değerler bulunmaktadır. Yaşadığımız çağda tüm bunlar tehdit altında olarak düşünülebilir. Zira az da olsa genel moral değerlere aykırı sanal sunumlar, yediden yetmişe tüm insanlığı bir şekilde etkilemektedir.

Küreselleşme süreciyle internet vb. teknik gelişmeler fırsatlar ve tehditleri insanlığın önüne sürmeye devam ettiği çağımızda insanlar, dual/ikili bir durumla karşı karşıya yaşamlarını sürdürmektedirler. Zira küreselleşme, “kendi içinde hem riskler hem de fırsatlar ihtiva eden bir süreçtir (Erdoğan, 2002, s. 402). Bir başka ifadeyle, “kendi başına ne şeytani ne de rahmani bir güçtür

(Aydın, 2002, s. 27). Aslında bu yaşam biçimi insanlığın kaderi olarak da düşünülebilir. Öyle ki insanlık tarihinde hiçbir dönem bütünüyle iyi, bütünüyle kötü ya da bir şey bütünüyle iyi bütünüyle kötü şeklinde bir hayat söz konusu değildir. İyilik ve kötülük diğer deyişle fayda ve zarar ontolojik olarak insan ve hayat açısından içkindir. Bu noktada iyinin ve kötünün ayırına insanın varması ve ona göre yol haritasını belirlemesi gerekir. Tabi insanın bunu tek başına yapması da sanıldığı kadar kolay değildir. Bunun için insanı kuşatan diğer faktörlere de ihtiyaç bulunmaktadır. Tam bu noktada aile, insanın oluşum, gelişim ve hayat bulma mekanı olarak imdadına yetişmektedir.

Gelinen noktada küresel tehditler aileyi ciddi anlamda tehdit etmektedir. Öyle ki daha önceki dönemlerde aile yapısı ve işleyişi ile yeni dönemdeki aile yapısı ve işleyişi arasında ciddi farkların olduğu yadsınamaz bir gerçekliktir. Zira önceki dönemlerde aile yapıları daha geleneksel ve muhafazakar (Akdoğan, 2002, ss. 161-175) bir çizgide olurken yeni dönemde sosyal değişme (Akdoğan, 2004, ss. 232-253) ve küreselleşme süreçlerine bağlı olarak yeni yaşam biçimlerinin hayata yansıdığı görülmektedir (Yıldırım, 2021, ss. 98-120).

1. Psikolojik Açından Aile

Aile, insanın doğduğu, büyüdüğü, hayat bulduğu ve hayat devam ettiği sürece de bağlantılı olduğu kutsal bir mekandır. İnsan, sosyo-kültürel gelişiminin yanında biyolojik ve fizyolojik gelişimini aile içerisinde sürdürür. Bundan mahrum kalanlar, çoğu zaman ciddi sorunlar yaşarlar. Biyolojik ve fizyolojik gelişimin yanında ve hatta onun kadar önemli olan psikolojik gelişim de aile içerisinde anlam bulur. Aile, bu anlamda çocuğun her şeyi olmasa bile çoğu şeyidir. Zira çocuk ailede doğar, orada anne-babasının ve diğer aile bireylerinin sıcak, samimi ve içten duygularıyla gelişimini tamamlar. Bu gelişim, fiziksel ve ruhsal şeklinde kendini gösterir.

İdeal aile ortamında yetişen çocuklar, bedensel ve ruhsal yönden dengeli bir fiziğe ve karaktere sahip olurlar. Bedensel gelişimle beraber ruhsal gelişim de çocuk için son derece önemlidir. Zira kişilik ve karakter yapısı çocukluk yıllarında atılmakta ve büyük oranda bu yıllarda belli bir hal almaktadır. Belli yaşlardan sonraki gelişmeler mevcut üzerine inşa edilmektedir. Bu süreç, bir binanın temelleri üzerine inşa şeklinde düşünülebilir. Çocukluk yıllarında verilen ya da kazandırılan kişilik, kimlik ve karakter yapısı, binanın temellerini oluştururken, temel üzerine atılacak katlar çocuğun daha sonraki yıllardaki

kazanımları olarak düşünülebilir. İşte ilk çocukluk ve ergenlik yıllarındaki gelişim sürecinde ailenin çocuk üzerindeki etkileri ve kazandırdıkları, onun ilerleyen yıllardaki kişilik ve karakteri üzerinde büyük etkiye sahiptir. Burada ailenin çocuk ve dolayısıyla birey üzerinde ne kadar anlamlı olduğu görülmektedir (Adler, 2011, ss. 41-51).

Aile, çocuklar, gençler ve bireylerin yaşam sürecinde hep bir liman olma konumundadır. Çocuk, ilk bilgi, görgü ve kazanımlarını aileden almaktadır. Dolayısıyla aile, çocuğa hem verici hem de onu koruyucu konumundadır. Öyle ki çevresel faktörler, insanı kuşatmakta ve etkilemektedir. Çocukluk yıllarından itibaren aile, psikolojik olarak çocuğu, ergeni ve yetişkini hep koruma ve kollama konumunda olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Her çağın yaşama koşulları farklı farklıdır. Bugün internet çağında çocuklar, gençler ve yetişkinler psikolojik olarak daha çok aileye muhtaç konumdadırlar. Her ne kadar bireysel özgürlüklerden, bireyin ayrı ve farklı bir kişi olması vb. düşüncelerden bahsedilse de son tahlilde insan, psikolojik olarak tek başına hayatla mücadele etmede çaresiz ve yalnız kalabilmektedir. Çocuk, ergen ya da yetişkin her insanın kendine özgü psikolojik bir dünyası bulunmaktadır. Bu anlamda her insan bir dünyadır. İnsanlar bu dünyalarına göre düşünce, tutum ve davranışlarda bulunurlar. Ancak her insan, kendine ait psikolojik halini yaşayabileceği, kendini ifade edebileceği ve sığınabileceği sıcak bir ortam arzular. İşte en ideal ortam, kişinin doğup-büyüdüğü, bakımının yapıldığı, dertlerinin paylaşıldığı ve kendini bulduğu sıcak yuva aile olarak ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda insana hayatta anne ve babasından daha yakın birisinin olması düşünülemez. Zira ontolojik anlamda da insan bir kadından ve erkekten dünyaya gelmektedir. Dolayısıyla insana anne kadar şefkatli olabilecek, baba kadar onu düşünebilecek başka birisini düşünmek eksik bir düşünce ve kanaat olur. Son tahlilde anne ve baba kendi canları pahasına evlatlarını herkesten ve her şeyden daha fazla düşünür ve onlar için her türlü fedakarlığı yapmaya hazırdırlar.

Çocukları, gençleri ve yetişkinleri küresel tehditlerin olabildiğince sarmaladığı günümüzde psikolojik açıdan aileye olan ihtiyaç her geçen gün kendini daha fazla hissettirmektedir. Bu tehditlerden sakınma ve korunmada insanın psikolojik olarak en çok güveneceği ve sığınacağı sosyal ortam da aile olarak durmaktadır (Tolan, 1991, s. 500).

2. Sosyolojik Açıdan Aile

Toplumun en küçük birimi olarak aile, tarih boyu insanın hep yuvası olmuş ve halen de insanlık ailesinin en küçük yuvası olma görevini sürdürmektedir. Bugün modernleşme, post modernleşme, küreselleşme ve internet çağı olarak yapılan tartışmalar sürecine bakıldığında çok farklı şekillerde de olsa ailenin önemi varlığını hep sürdürmüştür. Her ne kadar bireysel özgürlük ve yaşam tartışmaları yapılmış ve yapılıyor olsa da aile, insanın hem sığındığı hem de topluma açıldığı bir anlam ve mekan dünyasına sahip olma işlevini sürdürmektedir. Bu anlamda insan hangi konum ve şartlarda bulunursa bulunsun aile, onun için deruni bir anlama sahiptir. Tüm yaşam alanlarının üstünde ve ötesinde sosyolojik anlamda aile, insana ev sahipliği yapmaktadır. Öyle ki insan dünyanın en modern mekanlarında ağırlanıyor olsa bile mütevazı aile ortamında bulduğu sıcaklığı, samimiyeti ve güveni bir başka ortamda hissetmemektedir. Bu da aile duygu, düşünce ve bağlılığının insan üzerinde meydana getirdiği aslında var olan ontolojik ilişkinin bir yansıması olarak tezahür etmektedir (bkz.: Akdoğan, 2011, ss. 113-149).

Tehditler ister yerel ister küresel; ister yavaş ister şiddetli hangi çap ve boyutta olursa olsun aile, bireyi kuşatmaya ve onu her türlü tehdiye karşı koruma ve kollama görevini ifa etmektedir. Aile bireyleri arasında kimi zaman soğuk ilişkiler olsa da en nihayetinde ciddi tehditler karşısında başta anne-baba olmak üzere aile bireyleri tehditleri savuşturma noktasında birlik olabilmektedirler. Ailenin sosyolojik kuşatıcılığı aslında fitrata dayalı bir durumdur. Tarihin her döneminde aile bir şekilde bireyi kuşatarak, hayatının devamlılığını sağlamıştır.

Aile, bireyin oluşumu, gelişimi ve hayata bağlanmasında tutunacağı bir liman konumundadır. Birey buradan hayata başlar, gidiş ve gelişlerinin durağı aile ortamı olmaktadır. Psikolojik dünya ile sosyolojik dünya arasında aile, zihinsel ve fiziksel bir ortam sağlamaktadır. Zira çocuğun toplumu tanınması, sosyalleşmesi açısından da aile ortamı önemli bir işlev görmektedir. Aslında psiko-sosyal açıdan güçlü bireyler güçlü aile ortamlarında yetişirler. Bu anlamda aile, insana ve topluma dair ilk bilgilerin kazanıldığı, hayata uygulandığı ve diğer insanlarla iletişim ve etkileşime geçildiği ortamlardır. Çocuk ve gençler açısından yetiştirme öncelikle aile ortamlarında sağlanır. Zira ilk temel bilgiler aile ortamında verilir. Bu bilgilerden yoksun yetişen gençler, ilerleyen dönemde eğer eğitim ve çevresel faktörler yeterli ve değer boyutlu değilse, bozuk kişilik ve karakterde insanların yetişmesi kaçınılmaz olur. Bizim asıl yapmamız ve

üzerinde durmamız gereken, evrensel insani değerler çerçevesinde ideal insan modelini yetiştirmek, olmalıdır.

Bugün dünyada yaşanan sorunların en temelinde insan faktörünün olduğu göz ardı edilememektedir. Öyle ki tek bir insanın kararı bazı durumlarda büyük çoğunluğu etkileyebilmekte ve ciddi sorunları beraberinde getirebilmektedir. Tarih boyunca yaşanan trajedilerin arka planına bakıldığında insan ve ahlak sorununun ciddi bir problem olduğu açıkça görülmektedir. Patolojik aile yapısına sahip ortamlarda yetişen bireylerin ileriki yıllarda toplumun ve hatta insanlığın başına tamiri güç sorunlar çıkardığı inkar edilemez bir hakikattir. Bugün yaşadığımız çağda da bu anlamda ciddi sorunların olduğu ve arka planında yine insan, insanlık ve değerler sorunu olduğu aşıkardır. Dolayısıyla tarih tekerrür etmeye devam ederken, insanlığa düşen, ideal aile ortamlarında ideal insan modeli yetiştirme sorununa eğilmek ve bu konuda her türlü fedakarlığı yapmaya çalışmak olmalıdır.

Her toplum kendi sosyal gerçekliğine yani sosyal, kültürel, dini değerlere bağlı aile kurmaya ve insan yetiştirmeye çalışmaktadır. Bunu yaparken toplumların sosyo-kültürel dünyaları ailenin şekillenmesi üzerinde etkili olmaktadır. Tüm bunlara rağmen aile ortamında yetişmek, hayatı paylaşmak, diğer insanlara saygılı olmak insan olmanın, birlikte yaşamının bir gereğidir. Bunun çocuklara ve gençlere bir şekilde kazandırılması küresel tehditlerin de azalması anlamına gelecektir. Bu değerlerden yoksun birisinin ise ben merkezci/egoist, haz ve hız tutkunu, diğerini düşünmekten yoksun bir kişilik ve karakterde olma ihtimali yüksektir. İnsani, toplumsal ve evrensel değerlerin kazanılmasında aile değer öğretme mekanıdır. Buna *aile terbiyesi* de denilebilir. Bu terbiyeden yoksun olan bireyler, sosyal dünyada yerlerini bilemeyecekleri gibi sosyal sorunlara neden olmaya da devam edeceklerdir.

Dünyanın neresine gidilirse gidilsin, insan insandır. Temel ihtiyaçlar aynıdır. Değişen, insanların anlayış ve yaşayışlarıdır. Ortak paydaların oluşması ve hayatın anlamlı kılınabilmesi açısından insanların aile terbiyesi denilen sosyal ortamlarda yetişerek gelmeleri ortak paydaların daha fazla hayata geçmesi anlamına gelecektir. Bunun oluşması, gelişmesi ve hayata yansımalarının sosyal mekanı da özellikle ve öncelikle aile ortamıdır (bkz.: Akdoğan, 2011, ss. 113-149).

3. Küresel Tehditler Karşısında Birey ve Toplum

Tehdit, insanı korkutan bir durumdur. Tehdit nereden ve kimden gelirse gelsin insan az ya da çok endişe eder ve korkar. Kimi insanlar tehditler karşısında daha cesur bir tutum takınırken kimi insanlar daha korkar bir hal alabilirler. Bu tehditin düzeyi ile insanın bakış açısına göre değişen bir durumdur. Aslında korku, çocukluk yaşlarında öğrenilen bir olgudur. Bununla beraber tehditin de insanı korkuttuğu, endişeye düşürdüğü ve sıkıntıya soktuğu inkar edilemez. İnsan, ne düzeyde korkusuz olursa olsun, olaylar karşısında belli düzeyde bir endişe hali yaşayabilir. Bu insan olmanın ve yaşamının bir gereğidir.

Yaşadığımız çağda insanı ve toplumu tehdit eden pek çok sebep bulunmaktadır. Eğer küresel süreç, bugünkü haliyle, empoze edenin, dayatanın yani güçlü olanın elinde devam ederse, Stuart Hall'ın da ifade ettiği üzere, "son tahlilde garantisiz tarihlere dair bir olgu (Sarıbay, 2002, s. 110)" olarak devam edebilir ve küresel köyü daha bunalımlı/sorunlu hale dönüştürebilir (bkz.: Akdoğan, 2019a). Bu bağlamda yaşanan savaşlar bile insanları tehdit etmekte, endişeye düşürmekte ve psikolojisini bozmaktadır. İnsani değerler noktasında duyarlı olan birisinin küresel dünyada yaşanan olaylardan etkilenmemesi, tepki göstermemesi düşünülemez. Doğrudan doğruya insanın kendisiyle ilişkili olmasa, onu tehdit etmese de görülen ve duyulan olaylar, insanlar üzerinde olumsuz etkilere neden olabilmektedir. Kaldı ki internet ve sanal dünya üzerinden gelen tehditler, açık ve belirgin olmasa ve kişi buna karşı kendisini koruyucu önlemler almış olsa da aile bireyleri ve diğer insanlar açısından bu tehditlerden canı sıkılmakta ve endişeye düşmektedir. Bugün küresel dünyada insanı ve toplumları tehdit eden o kadar farklı cereyanlar bulunmaktadır ki bunları tek tek saymaya sahifeler yetmeyeceği gibi akıl ve bilgi de yeterli gelmemektedir. Zira teknolojik imkanlar kullanılarak insanlara çok farklı kurgu ve oyunlarla farklı kazanımlar elde etmek isteyenler olabilir. Zaten gündelik hayatta bunu açık bir şekilde yaşamaktayız. Bu bağlamda yaşadığım bir olayı sosyolojik bir tehdit örneği olarak aktarmanın öğretici olacağı kanaatindeyim: "Geçmişte bir gün telefonum çaldı, açtığımda Türkçesi düzgün olmayan ve kendisini Ankara'nın bir ilçesinde komiser olarak görev yaptığını iddia eden birisi, benim hesaplarıma girildiğini ve hesaplarımla ele geçirildiği vb. şekilde iddialarda bulundu. İlgili şahsın yakalanmak üzere olduğunu ve bunun için benim bankamatığıme giderek belli oranda vereceği hesaba para yatırmamı istedi. Beni biraz sonra tekrar arayacağını söyledi. Ben bazı sorular sorunca rahatsız oldu ve beni azarlamaya/tenkit etmeye başladı.

Ben de bunun üzerine Adliyeye, Emniyet ve Jandarmaya haber verebileceğimi ifade edince, sinirlendi ve hakaretler ederek telefonu yüzüme kapattı. Tekrar aradığımda telefonuna ulaşamadı. Bunun üzerine ben arkadaşımınla karakola giderek durumu izah ettim ve emniyet tarafından bilgilendirildim.” Küresel dünyada çok farklı tehditler ve sorunlar yaşanmakta ve insanlar bunlardan dolayı çok ciddi sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedirler. Bunun toplumsal hayatta görülen pek çok örneği bulunmaktadır. Küresel gelişmeler pek çok imkanı sunmakla beraber, pek çok sorunu da beraberinde getirmektedir (Bayraktar, 2003, ss. 149-150). Elbette bilimsel, teknolojik gelişmelere açık ve teşvik edici bir tutum içerisinde bulunmak gerekmektedir. Bunu yaparken, insanı ve toplumu zarara uğratabilecek açık kapıları da görerek, tedbirler almak ve faydalı yanlarını kullanıma sunmak gerekir.

Küresel tehditler yerel olabileceği gibi evrensel düzeyde de görülebilir. Ayrıca bireysel olabileceği gibi grup, toplum ve milletler/devletler düzeyinde de yaşanabilir (Huntington, 2002, ss. 22-38). Her insan ve her toplum kendi sınırları çerçevesinde bir yaşam alanına sahiptir. Bu anlamda her insanın bireysel olarak küresel saldırı ve tehditler karşısında duyarlı olması, bilerek ve farkında olarak hareket etmesi kaçınılmaz bir durumdur. Özellikle yaşadığımız internet çağında, sanal alemde pek çok iş ve işlem yapılabilmektedir. Bu imkanlar insanlığın faydasına kullanıldığında harika sonuçlar vermekte ve insanların hayatlarını kolaylaştırmaktadır. Ancak suistimallerin olduğu ve insanları aldatma, soyma, yanıltma ve zarara uğratma odaklı kullanılırsa ciddi zararlar meydana getirmektedir. Teknoloji her geçen gün geliştiğine göre insani değerlerden yoksun insanlık avcısı bazı kurnaz geçinenler bu gelişmeleri bir tehdite dönüştürebilmektedirler. Bu tehditler, bireysel, kurumsal, toplumsal vb. pek çok boyutlu olabileceği gibi; ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi, askeri vb. açılardan olabilir. Zaten küresel dünyaya bakıldığında yaşanan olayların pek çoğunda buna benzer durumların yaşandığı görülmektedir (Duralı, 2000, s. 1). Öyle ki sanal alemde algı operasyonları yaşanabilmekte, sanki öyleymiş, sanki yaşanmış gibi kimi zaman olmamış durumlar olmuş gibi ya da kurgu şeklinde pek çok bireysel ve toplumsal sorunlar görülebilmektedir. Hatta bu bilgi ve tehditler bir ülke içerisinde olabileceği gibi farklı toplumlarda meydana gelerek tüm dünyaya haber olabilmektedir. Zira küreselleşme süreciyle birlikte uzaklar yakın, yakınlar uzak olmuştur.

Küresel tehditler bağlamında üzerinde durmamız gereken en önemli unsur internet kullanımınıdır. Bugün toplumun büyük çoğunluğunda akıllı cep telefonları bulunmaktadır. Yaşları biraz ileride olanların dışında akıllı cep telefonu kullanım yaşı bir hayli düşüktür. Çocuk yaşta denilebilecekler de bile akıllı telefon kullanımını olabildiğince yaygınlık kazanmıştır. Aileler, bir moda ve arzu olarak yaygınlaşan akıllı telefonları çocuklarına pek çok sebepten dolayı almaktadırlar. Bu telefonlar başta da ifade ettiğimiz üzere amacına uygun kullanıldığında, haberleşme, bilgilenme ve gelişmelerden haberdar olma, bilgiye ulaşma vb. konularda son derece faydalı olarak düşünülebilir. Ancak görülen o ki tüm bu faydalarının yanında körpe zihinleri zehirleme, potansiyel enerjiyi heba etme gibi kimi tehditleri de kendi içerisinde taşımaktadır. Bu gelişmeler önlenemez bir süreç olarak yaşandığına göre, bunun tehdit ve zararları üzerinde düşünmek, tedbir almak ve genç dimağları tehdit ve zararlardan korumak gerekmektedir. Bunları söylerken bilim, teknik, fen ve sosyal gelişmelere açık olunması ve gelişmelerin hayata olumlu yönde yansımaları gayretini de göstermenin bir o kadar önemli olduğunu belirtmek gerekir. Örneğin mobil bankacılıkla bankalara gitmeden rahat bir şekilde ekonomik iş ve işlemler yapılabilen ve zaman, emek ve işgücü kaybindan tasarruf sağlanabilmektedir. Tartıştığımız ve bir sorun olarak ortaya koyduğumuz, küresel tehditlerin insanı ve toplumu olumsuz yönde etkilemesi ve tamiri güç sonuçlara neden olmasıdır (Çağlar, 2019, ss. 289-307).

Küresel tehditler, daha çok internet ve teknolojik aletler üzerinden bir virüs olarak birey ve toplumlara saldırmaktadırlar. Dolayısıyla bunların önlenmesi de aynı şekilde bu yolların neler olduğu ve virüslerin yani tehditlerin nerelerden geldiğinin iyi bilinmesine bağlıdır. Yeni nesillerin bir yaşam biçimi ve bağımlılığı olarak internet ve sanal dünya, çok farklı sunumlarıyla özellikle gençleri zararlı ağlarına düşürebilmekte ve onların zamanlarını, paralarını, enerjilerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bütün bunlar bir insan açısından düşünüldüğünde kayıplar hanesine yazılabilir. Küresel tehditlerin bireyleri bu derece kuşatması karşısında modern insanın yapabileceği çok fazla şey de kalmamaktadır. Zira insan yaşamında çevresel faktörler kimi zaman aile ve okulun önüne geçebilmekte ve kişiyi esir alabilmektedir. İnsan eğitiminde aile, okul ve çevre üçgeni ve bu üçlünün yakın iş birliği ideal insanın yetişmesine olumlu katkı sağlar. Bu ihmal edildiğinde ve küresel zararlı ağ, insanı yakalayıp kuşattığında kimi zaman aile ve okulun yapabileceği fazla bir şey kalmamış olabilir. Benzer şekilde uyuşturucu ticareti ve bunun ağına düşen insanlar, aynı şekilde küresel

saldırının ağına düşmüşler demektir. Küresel tehditler bağlamında kadın ticareti, porno, uyuşturucu/madde bağımlılığı, çocuk istismarları, adam kaçırmaya, şantaj, yolsuzluk, tehditle bazı kazanımlar elde etme vb. durumlar ciddi anlamda küresel imkanların kullanılmasıyla insanları ve toplumu tehdit eden olaylar olarak görülmektedir. Bu tehditler karşısında kimi zaman bireyler ve toplumlar çaresiz kalabilmektedir.

Küresel çağ, imkanlarla beraber tehditleri de içeren boyutta devam etmektedir. Kimi zaman faydalı bir gelişme olarak sunulan durumlar belli bir zaman sonra zararlı sonuçlara neden olabilmektedir (Berger, 2007, ss. 1-16). Bu durum toplumda güvensizliğe de neden olmaktadır. Güvenin olmadığı toplumsal yaşamda kuşku ve endişe hali görülmektedir. Kuşku ve endişe hali de toplumsal yaşamı olumsuz yönde etkilemektedir. Hatta bunu ifade bağlamında “*kime güveneceksin, babana bile güvenmeyeceksin*” şeklinde bir söylem insanlar arası ilişkilerde etkisini göstermektedir. Tüm bunlar “*önce söz vardı*” düşüncesinin/anlayışının yerini güvensizliğe bıraktığının kanıtı olarak düşünülebilir.

Küresel tehditlerin en çok etkilediği sınıf, çocuklar ve gençler olarak görülmektedir. Öyle ki çocuk ve gençleri etkilemek ve onları sanal ilişkilerle ağa düşürmek daha kolay olabilmektedir (Bkz. Ed: Nazıroğlu vd., 2019). Zira gençlerin bilgi, kültür ve tecrübeleri daha az olduğu için olgu ve olaylar karşısında etkilenme oranları daha yüksektir. Ayrıca yeni nesil, yeni gelişmelere hem daha açık hem de daha ilgili olduklarından bu süreçlerle daha yakından ilişkili olabilmektedirler. Diğer taraftan gençliğin ilgi ve alakası, yeni şeylere ve gizemli dünyaya daha fazladır. Bunu bilen küresel tehdit kurucuları/oyuncuları, onların zaafı üzerine bir dünya kurarak, onları potansiyel müşteriler olarak avlamakta ve tavlamaaktadırlar. Küresel internet ağı ve benzeri teknik imkanların sunduğu oyun, eğlence ve yeni şeyler, gençleri cezbetmekte, ilgilerini çekmekte ve onları kendi alanlarına yönlendirmektedir. Özellikle gençler, bu dünyanın ayrılmaz bağımlısı olarak hareket etmekte ve böylece hem zamanları hem paraları bir şekilde harcanmaktadır. Bu tür oyun ve benzeri internet dünyası, insanlara bazı kazanımlar sağlamaktadır. Ancak daha önce de ifade ettiğimiz üzere, bir şeyin faydalı yönlerini alma; zararlı yönlerinden sakınma çok da kolay olmadığından bu sanal gerçekliklerin ağına düşmek mümkün olmaktadır. İnternet dünyası dipsiz bir kuyu misali hemen her şeyi içeren bir muhtevaya sahiptir. Bu alana girerek ihtiyacımız olanı almak ve tekrar

gerçekliğe dönmek gerekirken; kimi hatta çoğu zaman insan, bu sanal gerçekliğin dehlizlerinde zamanını, enerjisini ve hatta kendisini kaybedebilmektedir. Genel bir gözlemlerle insan ve topluma bakıldığında pek çok insanın elinde akıllı telefonlar olduğu ve pek çok kişinin otururken, seyahat halinde ve boşluk bulduğu her an telefonuyla uğraştığı gözlemlenmektedir. Bu insanlar, internetten bilgi alma, makale, kitap okuma veya bilimsel bir konuyu araştırma ve benzeri bir çaba içerisinde bulunsalar gerçekten bilgili bir insan ve toplum ortaya çıkabilir. Ancak ne var ki internet ortamı hemen her şeyi içerdiğinden dolayı daha çok oyun, film, gündelik haber vb. içerikler insanları meşgul etmekte ve bu aynı zamanda zihni de boş ve anlamsız hatta gereksiz bilgilerle doldurmaktadır. Zihnin bu tür boş bilgilerle dolması, insanları asıl yapacağı şeylerden alkoymakta ve bıkkınlık, yoğunlaşmama, dikkat dağınıklığı gibi psiko-sosyal ve fiziksel olumsuzluklara neden olabilmektedir. Bugün gençlerde görülen *dikkat dağınıklığı* ve *mantıksal bozuklukların* arka planında çağdaş yaşam koşullarının son derece etkili olduğu yadsınamaz bir gerçekliktir. Öyle ki özellikle gençler, asıl yapmaları gereken işler üzerinde yoğunlaşamadıkları için enerjilerini daha kolay ve sorumluluk gerektirmeyen alanlara kanalize etmekte ve zihinsel dağılmalara uğrayabilmektedirler (Akdoğan, 2019b, ss. 391-409).

Küresel tehditler, bir yandan internetin sunduğu sanal gerçekliklerden kaynaklanmakla beraber diğer yandan da kentleşme ve çevresel koşullar bağlamında düşünülebilir. Öyle ki internet zaten çocuk ve gençlerin yoğun ilgisini çekerken, çevresel yaşam alanları ki bu bağlamda arkadaş ortamları, sosyal çevre ve yeni yaşam biçimleri gençlerin zaman ve enerjilerini ciddi anlamda israf etmekte, hayatlarının en önemli öğrenme ve kazanım elde etme dönemlerini heba edebilmektedir. Bunu söylerken bütünüyle böyle, her şey allak-bullak, gençlik elden gidiyor şeklinde bir düşünceden ziyade çocuklarımızı, gençlerimizi ve yetişkinlerimizi küresel tehditlerden koruma noktasında neler yapılabileceği üzerinde durmaktır. Bu anlamda tehditler bilinmeden de tedbirler alınamayacağına göre, tehditlerin neler olduğu ve olabileceği düşüncesinden hareketle önce tespit sonra tedbirler üzerine yeni yaklaşım, arayış ve çözümler üzerinde çalışmalar yapmak gerekmektedir.

Küresel tehditlerin halk söylemiyle ifade edecek olursak *yediden yetmişe* herkesi bir şekilde etkilediği görülmektedir. Çocuklar ve gençler zaten bu tehditlerin açık hedefleri olarak durmaktadır. Bununla beraber aile içi şiddet ve

boşanmaların artmasının arka planında yine bu küresel tehditlerin etkili olduğu inkar edilemez. Yeni yaşam biçimleri ve evlilik ilişkileri düşünüldüğünde, artık karı-kocanın birbirlerine tahammüllerinin çok sınırlı olduğu, en küçük bir tartışma noktasında kırılmaların ve boşanmaların yaşandığı görülmektedir. Bir bütün olarak düşünüldüğünde, aileler üzerinde de küresel tehditler etkisini her geçen gün artırarak sürdürmektedir. Zira ailede anne-baba, çocuklar ve diğer aile bireyleri arasındaki ilişkilerde bireycilik etkili olmuş ve yeni yaşam biçimleri aileleri de ciddi anlamda tehdit eder olmuştur. Bunun sonucu olarak aile içi şiddet ve boşanma oranlarında gözle görülür oranda ciddi artışlar görülmektedir. Aile içi şiddet ve boşanmaların arka planı incelendiğinde, soysal, kültürel, ekonomik, küresel etkiler vb. faktörlerin etkili olduğu ve *minnetsiz bir yaşam felsefesinin* her geçen gün geçerli olduğu söylenebilir. Aileler bağlamında daha önceleri geleneksel geniş aile yapılarından modern çekirdek aile yapılarına doğru bir sürecin yaşandığı; yine bu bağlamda geleneksel aile modellerinde evliliklerde, anne-baba faktörleri de etkili ve söz sahibi olurken; yeni aile modellerinde kız ile erkeğin kendileri daha etkili hatta ikisinin kararı çerçevesinde evlilikler gerçekleşmektedir. Tüm bu süreçler yeni hayat biçimleri olarak anlaşılmalı ve düşünülmesi durumundadır. Ancak küresel gelişme ve değişimlerin insan, aile ve toplum üzerinde etkili olduğu göz ardı edilememektedir.

Küresel yeni gelişme ve değişim süreçleri çocuklar, gençler, yetişkinler, aileler ve toplumlar üzerinde yeni hayat biçimlerini çoğu zaman zorunlu kılmaktadır. Kimi insanlar ve toplumlar bu sürece dayanma ve direnme çabaları gösterebilir de bu belli düzeylerde kalmaktadır. Öyle ki artık dünyada meydana gelen değişim ve dönüşüm hareketleri, geri döndürülemez çerçevede sürmektedir. Belki bu noktada küresel değişimleri yakından takip ederek, değişirken dönüştürmek söz konusu olabilir. Bu süreç, kuşatıcı bir dalga olarak insan ve toplumları kapsamakta ve etki alanına almaktadır. Hatta sürecin dışında kaldığını iddia edenler ya da kalmaya çalışanlar, kendilerini küresel dalgaların etkileri içerisinde bulmaktadırlar. Öyle ki bir şekilde küresel etki, varlığını hissettirmekte ve istenmediği halde o sürece dahil olunmaktadır. Zira insan, bir aile ve toplum içerisinde yaşamaktadır. Kendisi her ne kadar istemese de aile bireyleri ve çevresel faktörler, insanın yaşam alanları olarak onu da etkilemektedir. Çevresel faktörler de küresel gelişme ve değişimlerin etkisi altında olduğundan dolayı insan bir şekilde bu sürecin bir parçası olmaktadır. Yani ya aile bireyleri ya da toplumsal şartlar onu bu sürece zorunlu olarak dahil

etmektedir. Tabii insan da bu sürecin olumlu gelişmelerinden istifade ederken; diğer taraftan da tehditlerinden de nasibini almaktadır.

4. Küresel Tehditlerin Önlenmesinde Ailenin Rolü

Küresel tehditler insanları o derece etkilemekte ki artık insanlar, psikolojik ve sosyolojik anlamda ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu anlamda psikolojik sorunlardan aile içi sorunlara ve toplumsal trajedilere değin çok ciddi travmalar insanların yaşadıkları, gördükleri ve duydukları olaylar olarak ortadadır. Bu bağlamda her gün bireysel, ailesel ve toplumsal sorunlara yönelik yeni olaylar yaşanmakta ve insanlar acılar ve tedirginlikler yaşamaktadırlar. Öyle ki bireysel anlamda, psikolojik, psikiyatrik ve nevrotik sorunlar; ailesel anlamda, aile içi tartışma, kavga ve boşanma olayları; toplumsal anlamda, tartışma, çekişme ve kavgalar şeklinde yaşanmaktadır. Tüm bunlar insan odaklı yaşanan bireysel ve toplumsal olaylar olarak cereyan etmektedir.

Hayat, sürekli devam eden bir gerçekliktir. İnsanların olduğu yerde huzur ve mutluluk verici olgu ve olaylar cereyan ettiği gibi; kimi zaman da insan ve toplum yaşamını olumsuz etkileyen olaylar yaşanmaktadır. Zira insan, iyilik ve kötülüğü yapmaya ontolojik anlamda meyilli bir özellikte yaratılmıştır. Bu noktada insanın eğitim ve öğretimle iyilik ve fayda yönünde geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Yani iyilik de kötülük de insanla kaim bir durumdur. Aklen, ahlaken/dinen istenen ve beklenen insanın iyilik ve fayda yönünde hareketlerde bulunması, kendisine, ailesine ve topluma faydalı bir insan olması yönündedir. Ancak tarihi gerçeklik, bazı insanların kimi zaman kendilerine, ailelerine ve topluma zarar verebildiklerine dair olaylara şahittir. Dolayısıyla kötülük, insanların olduğu yerde bazı insanlardan bazı zamanlarda ortaya çıkabilir. Aslında insan, potansiyel olarak iyilik ve kötülüğü yapmaya sahip özelliktedir. Önemli olan insanın kötülüğü yapmaması; iyiliği hayata geçirmesi yönünde olmalıdır. Bizim burada tartıştığımız ve çözüm aradığımız husus, insanlardan gelebilecek tehditlerin önlenmesi ve söz konusu tehdidi oluşturan çevresel faktörlerin ortadan kaldırılması, eğer kaldırılamıyorsa etkisinin azaltılması ve insanların bu tehditlere maruz kalmasını önlemeye yönelik olmasıdır. Bu noktada eğitim ve çevresel faktörlerin düzenlenmesiyle birlikte ailenin de son derece önemli bir konumda hatta odak noktasında bulunduğu görülmektedir. Öyle ki insan, ailede doğmakta, büyümekte ve yetişmektedir. Aile, okul ve çevre üçgeninin en önemli sac ayağı ailedir (Ökten, 2019, ss. 73-79).

Birey açısından aile, varlık sebebi, oluşum, gelişim ve varlığın devamlılığında temel işleve sahip bir konumdadır. Ailenin insan açısından anlam ve önemi, tarihi süreçte biliniyor olmasına karşılık özellikle modernizmin aileyi yıkıcı ve parçalayıcı etkileri karşısında ailenin tarihi önem ve işlevi yeniden gündeme gelmiş ve ailenin ihmali, insanın geleceğinin karanlık bir safhaya girmesi anlamına geldiği görülmüştür. Bundan dolayı aileye yönelik yeni arayış ve yaklaşımlar olduğu görülmektedir. Zira ailenin ihmal edilmesi özellikle Batı dünyasında ciddi travmaları ve trajedileri meydana getirmiş ve böylece yeni bir insan davranışı ortaya çıkmıştır ki bundan hem birey hem de toplum ciddi anlamda zarar görmüştür. Aslında modernleşme ve küreselleşme süreciyle sadece Batı dünyası değil, dünyanın diğer ülke ve bölgelerinde de benzer durumlardan söz edilebilir. Ailenin ihmali, çocuğun mutlak özgürlük ve bağımsızlık anlamında tutum ve davranışlarda bulunmasına, onu sınırlayan toplumsal değerlerden yoksun yetişmesine ve bunun da topluma trajedi olarak dönmesine neden olmuştur. Bunun Batı dünyasında ve dünyanın diğer bölgelerinde sayısız örneklerine her gün rastlamak mümkündür. İşte çocuğun yetişmesinde aile bireylerinin oto-kontrol mekanizması ve değerleri kazandırması, bireyin ve toplumun geleceğinin inşası anlamına gelmektedir. Değerlerden bağımsız yetişen bir çocuğu frenleyecek ve onun insani evrensel değerlerle yetişmesini öğretecek en temel kurum aile olarak görülmektedir. Her ne kadar okul ve çevresel faktörler çocuğun yetişmesinde etkili olsalar da merhamet, sevgi, saygı, ötekini düşünme, yardımseverlik vb. temel değerlerin verildiği en temel ortam ailedir.

Çocuğun yetişmesinde daha önce de bir nebze değindiğimiz üzere en temel kurum olarak aile öne çıkmaktadır. Zira insanın temel bakış açısı ve kişilik yapısı ilk çocukluk yıllarında oluşmaktadır. Yukarıda saydığımız insani değerlerin çocukluk yıllarında hem bilgi hem davranış ve tutum olarak görülmesi, öğrenilmesi ve davranış olarak kazandırılmasında aile büyüklerinin rolü önem arz etmektedir. Buna *aile terbiyesi* denilmektedir. Aile terbiyesi olmayan diğer deyişle almayan insanlar ileriki yıllarda bu açığı çok zor kapatabilmektedirler. Dolayısıyla aile terbiyesi, insanın hayat boyu en temel değerleri olarak onun hayata bakış açısını, yaklaşım tarzını, olgu ve olaylar karşısında tutum ve davranışlarına yön vermektedir. Bugün yaşanan çağda insan çok farklı olgu ve olaylarla karşılaşabilmektedir. Bunlar, fırsatlar ve tehditler olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan, fırsatları, kendisi, ailesi ve insanlığın yararına değerlendirmeye yoluna gittiğinde çok farklı kazanımlar elde edilebilir.

Değerlendirmedeğinde de en azından başkasına bir zarar söz konusu olmamaktadır. Ancak tehditler, insanı ve toplumu zarara uğratacak özelliktedirler. Bu noktada birey ve toplumların bu tehditlere karşı duyarlı olmaları, bunları ortadan kaldıracak yol/lar bulmaları eğer bu mümkün değilse, bireyi ve toplumu bunlardan sakındıracak yeni arayış ve yaklaşımlara ihtiyaç bulunmaktadır. Tabii insanın da bunlardan uzak durması gerekmektedir. İşte insanın kendisini bu tehditlerden korumasında kendi düşünce, tutum ve davranışları da belirleyici olmaktadır. Her ne kadar insan, kimi durumlarda kaçınılmaz bir şekilde küresel tehditlere maruz kalıyor olsalar da çoğu durumlarda kendi istek ve arzularıyla bu tehditlerin kurbanı olabilmektedir. İşte aileden almış olduğu terbiye (eğitim-öğretim-değer), karşılaşmış olduğu olaylara karşı tutumunu belirlemede yardımcı olmaktadır. Öyle ki etik/ahlaki değerlere bağlı, evrensel insanlık normlarını özümsemiş, belli bir kişilik, karakter ve kimlik yapısında olan insan, küresel sunumlar karşısında daha seçici, dikkatli ve tercih edici tutum takınabilir.

Aile, bireyi çocukluğundan itibaren saran, sarmalayan, koruyan/kollayan kuşatıcı bir işleve sahiptir. Annenin çocuğa merhameti ve şefkati; babanın güç, kuvvet ve özgüven aşılması; diğer aile fertlerinin yardım ve dayanışma ruhu kazandırmaları karşısında çocuk huzur, mutluluk ve yaşam sevincini elde eder. Bunun sonucu olarak hayata ve dolayısıyla insanlara sevgiyle, saygıyla ve empatiyle bakabilme yeteneğini kazanır. Böyle bir aile ortamını, eğitim süreci ve çevresel faktörler de desteklediğinde ailenin ve toplumun karşısına *ideal insan modeli* çıkmış olur. Burada ideal insan modeli derken, kendisi, ailesi ve toplumu hatta dünya insanlığıyla barışık bir insandan söz edilmektedir. Böyle bir insanın küresel tehditler karşısında elbette bir duruşu ve tutumu olması beklenir. Bu duruş ve tutum, tehditleri engellemeye ve savurmaya yönelik bir yaklaşım olurken; iyilik ve fayda yönünde bir karakter olarak hayata yansır (Sayın, 1991, s. 538).

Toplum hayatı tek tek insanların yapıp-etmelerinin toplamı olarak ortaya çıkar. Bu süreçte, iyi insanların toplum hayatına sunduklarının yanında, kötü insanların da sundukları aynı toplum içerisinde meydana gelmektedir. İyinin ve kötünün ayırdına varmak, diğer deyişle iyiyi ya da kötüyü tercih etmek insana kalmaktadır. O halde insan, iyi ya da kötünün nasıl ayırdına varacak ve tercihini neye göre belirleyecektir. İşte yazılı hukuk normlarının yanında hatta üstünde diyebileceğimiz insanın vicdanını oluşturan değerler bulunmaktadır. Değerler,

bir milletin hatta dñnya insanlığının bñyñk çoğunluğunun ùzerinde ittifak ettiği/edeceği evrensel etik/ahlaki değerler olarak bilinmektedir. Aile ortamında çocuğa bu değerler istendik dñzeyde kazandırılabilirse ilerleyen yaşlarda (ergenlik-yetişkinlik) insan karşılaştığı olayları ve durumları bu değerler çerçevesinde sorgulamak/değerlendirmek suretiyle tercihlerde bulunabilir. Bununla beraber kñresel tehditlerin minimum dñzeye indirilebilmesi için de ayrıca toplum, millet ve devletlerin tedbirler alması; insanı ve toplumu korumaya çalışmaları kendi geleceklerinin teminatı anlamına gelmektedir.

Ailede anne ayrı ve farklı bir yere ve òneme sahiptir. Çocuğun dñnyaya gelmesinde ònemli bir paydaş olarak anne, onun yetişmesinde çok daha ònemli ve farklı bir anlam ifade etmektedir. Ashında çocuğun biyolojik, psikolojik ve sosyolojik dñnyasının inşasında annenin yeri kolay kolay doldurulamaz. Anne, şefkat ve merhametiyle, yapıcı, onarıcı ve ihya edici yaklaşımıyla, karakter oluşturucu, kişilik inşacı ve kimlik verici konumundadır. Baba ise daha ùst dñzeyde koruyucu- kollayıcı, kontrol ve disipline edici konumdadır. Bu sñreci yaşayan bir insan, kñresel tehditler karşısında daha metanetli bir duruş sergileyebilir. Òyle ki çocuk ve ergen, aile bağlarını sñrdñrdñđü sñrece- ki ideal aile yapısında çocuk aile bağlarına bağlı bir konumda hayat sñrecini devam ettirir- kñresel tehditleri aile bağları ve aileden aldığı destekle kolayca savuşturabilir hatta onlara maruz kalmama yñnñnde bir hayat yaşamayı tercih edebilir. Zaten kñresel tehdit denilince, internet ve onun sñndñđü oyun, film, gñrseller, içerikler, paylaşımlar, iki, kumar, uyuşturucu, madde bağımlılığı vb. durumlar olarak akla gelmektedir. Bununla beraber çevresel faktñrler de insanı kuşatan bir anlam dñnyasına sahiptir. Elbette fiziksel ve sanal anlamda bñtñnñyle steril bir ortamda yaşama imkanı olmamakla beraber, insanın kendisini koruyabileceği nezih bir ortam oluşturması gerekmektedir. Bu, biraz da kişinin kendi elinde olan bir durumdur. Her şeyden ònce insanın kendisini kñtñ tutum ve davranışlardan koruması gerekmektedir. Zira kñresel dñnya, fırsatları ve tehditleri insanlara sunmaktadır. Burada insana dñřen faydalıyı tercih etmek; zararlılardan da sakınmak şeklinde bir boyut taşımaktadır. Bu noktada aile ortamı ve bağları, koruyucu ve kollayıcı, güvenli bir liman olarak durmaktadır. Bu limanın her tñrlñ atıklardan arındırılması ve nezih halinin korunması, aynı zamanda orada bulunanların ve orayla ilişkili olanların da korunması anlamına gelmektedir.

Güçlü aile, güçlü birey ve güçlü toplum anlamına gelmektedir (Erkal, 1991, s. 407). Aile, birey ile toplum arasında dengeyi sağlayan bir konumdur. Birey, aileden topluma açılmakta; toplumdan aileye gelmektedir. Yani gidilip-gelinen yer ailedir. Bu bağlamda aile, bireyi kuşatmakta, toplumu güçlendirmekte ve toplumsal hareketlilikte etkin rol oynamaktadır. Ailelerin olmaması, toplumsal düzensizlikleri beraberinde getirir. Tek tek aileler, bir bütün olarak toplumu oluşturur. Ailelerin gücü, insanın yetişmesinde ve toplumsal düzenin sağlanmasında manidardır. Ailenin ihmali, insanın yetişmesinin ihmali ve toplumsal sorunların artması anlamına gelir. Düzenli aile, dengeli bireylerin yetişmesi ve o bireylerin sosyal hayatta dengeli ve faydalı işler yapması demektir. Aile, bireye değer yüklemekle, aslında toplumsal hareketlere değer katmış olmakta ve böylece toplumsal hayat, anlamlı ve değerli hale gelmiş olmaktadır. Toplumun huzur ve güvenini tehdit edenlere bakıldığında, dengesiz bir aile ortamında ya da ailesiz, değerlerden bağımsız, insani ve etik/ahlaki değerlerden yoksun kalmış oldukları söylenebilir. Dolayısıyla küreselleşmenin alabildiğine hızlandığı çağımızda, küreselleşmenin sunduğu imkanları fırsatlara dönüştürme; tehditlerini de savuşturma ve kaçınma noktasında, bireyi ve toplumu korumada diğer tedbirlerle beraber ailenin korunması ve aile bağlarının güçlendirilmesinde herkese büyük sorumluluklar düştüğü yadsınamaz bir gerçekliktir. Böylece hem birey hem aile hem de toplum, gününden ve geleceğinden daha emin ve güvenilir bir şekilde güçlenerek yoluna devam edebilir.

Yöntem

Sosyal bilimler, çok yönlü, çok boyutlu sosyal içerikli bir alanı ifade etmektedir. Sosyal bilimlerle ilgili yapılan çalışmalar, nitel ve nicel yöntemlerle elde edilen verilerden oluşmaktadır. Bu alanda yapılan çalışmalar betimleme ve içerik analizi şeklinde olabilir. Biz bu çalışmada betimsel ve yorumlayıcı yöntemi tercih ederek sonuçlara ulaşmaya çalıştık. Betimsel analizde, daha önceden belirlenen temalar dikkate alınarak veriler yorumlanmaktadır. Katılımcıların görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak için doğrudan alıntılara sık sık yer verilen betimsel analizde amaç, elde edilen bulguların düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde ortaya konulmasıdır (Creswell, 2017, ss. 187-190).

Bireyi ve toplumu etkileyen küresel tehditler karşısında ailenin konumunu ve rolünü değerlendirmek amacıyla yapılan bu çalışmada nitel yöntemlerden olan

görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme, nitel araştırmalarda sık tercih edilen, sosyal gerçekliği ortaya çıkarmada detaylı araştırma yapmak için kullanılan bir veri toplama tekniğidir. Kısaca, sözlü iletişim yoluyla veri toplama aracı olarak da ifade edilebilir. Görüşme tekniği, araştırmaya katılan kişilerin bir konu hakkında ilgi, görüş, tutum ve davranışlarını ortaya çıkarmak üzere gerçekleştirilmektedir (Karataş, 2015, ss. 62-79). Çalışmada demografik bilgi formu ve yarı yapılandırılmış mülakat soruları kullanılmıştır. Mülakat sorularının açık, anlaşılır ve yanlılıktan uzak bir şekilde olmasına özen gösterilmiştir (Balcı, 2018, ss. 168-173). Çalışma grubu olarak Ordu ve Rize illerinden 14 kadın ve 6 erkek olmak üzere toplam 20 katılımcıya ulaşılmış. Görüşmeler gönüllülük esasına uygun olarak yapılmış olup katılımcılardan katılım onay formu alınmıştır.

Çalışma, bireyin ve toplumun korunmasında ailenin rolüne odaklanmaktadır. Bireyin ve toplumun yetişmesinde etkin bir role sahip olan anneler ve babalar olduğundan dolayı çalışma grubu evli ve çocuklu bireylerden oluşmakta olup, küresel tehditlerle ilgili ebeveynlerin görüş ve değerlendirmelerine müracaat edilmiştir. Çalışma grubunun seçiminde kartopu örneklem modeli kullanılmıştır. Kartopu örneklem modelinde iki aşama bulunmaktadır. Öncelikle örnekleme beklenen özellikleri taşıyan bireylerle görüşme yapılır. Ardından ise bu bireylerin yardımıyla başka katılımcılara da ulaşılmaya çalışılır. Böylece daha çok insanla görüşme imkanı bulunmuştur (Balcı, 2018, s. 105).

Veriler 2024 yılının Nisan ayında toplanmıştır. Görüşmeler bazen yüz yüze bazen ise telefonla yapılmıştır. Her bir görüşme ortalama 15-20 dakika sürmüştür. Görüşmeler, katılımcıların bilgisi dahilinde ses kaydına alınmış ve yalnızca araştırmacılar tarafından kullanılacağına dair açıklama yapılmıştır. Kayıt altına alınan görüşmeler daha sonra araştırmacılarından biri tarafından deşifre edilerek veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Aktarılan veriler iki araştırmacı tarafından tekrardan gözden geçirilmiş ve deşifre edilen görüşmeler kodlanmıştır. Elde edilen kodlar araştırmacılar tarafından sınıflandırılarak bulgular oluşturulmuştur. Verilerin analizinde uzman görüşüne başvurulmuş, gözlem yapılmış ve doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Gizlilik ilkesi gereği bulgular verilirken katılımcıların kimliğini ortaya çıkaracak kişisel bilgilerine yer verilmemiştir. Katılımcılar K1, K2, K3... şeklinde kodlanmıştır. Elde edilen bulguların açık ve anlaşılır bir şekilde ortaya koyulması için 4 başlık altında şu şekilde verilmiştir: *Katılımcıların demografik özellikleri,*

Ebeveynler tarafından küresel tehdit olarak algılananlar, Küresel tehdit olarak algılananların birey ve toplum üzerindeki etkilerine dair ebeveynlerin değerlendirmeleri, Küresel tehditler karşısında ailenin rolü. Bu başlıklar altında anne ve babaların bireyi ve toplumu özelde ise çocuklarını etkileyen tehditler konusundaki duygu, düşünce ve davranışları keşfedilmeye çalışılmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

5. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Bu kısımda öncelikle araştırmaya dahil olan katılımcıların demografik özellikleri belirlenmiştir. Tablo 1’de katılımcıların demografik özelliklerine göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 1. Demografik Özelliklere Göre Dağılım

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kadın	14	70
Erkek	6	30
İkamet Yeri		
Köy	4	20
Şehir	10	50
Büyükşehir	6	30
Yaş		
30-40	9	45
41-50	8	40
51 ve üzeri	3	15
Eğitim Durumu		
İlkokul	6	30
Lise	5	25
Önlisans ve Lisans	11	55
Toplam	20	100

Katılımcıların demografik özelliklerine bakıldığında %70'i kadın, %30 ise erkeklerden oluşmaktadır. Şehirde ikamet eden bireyler %50 lik kesimi oluştururken, büyükşehirde ikamet edenler %30, köyde ikamet edenler ise %20 lik kesimi oluşturmaktadır. Katılımcıların yaş ortalamalarına bakıldığında 30-40 yaş arası bireyler %9, 41-50 yaş arası bireyler %8, 51 ve üzeri yaş arası bireyler ise %3 ü oluşturmaktadır. Eğitim durumu açısından önlisans ve lisans eğitime sahip olanların (%55) örneklemin çoğunluğunu oluşturduğu görülmektedir. İlkokul mezunu olanlar %30, lise mezunu olanlar ise %25 ini oluşturmaktadır.

6. Ebeveynler Tarafından Küresel Tehdit Olarak Algılanlar

Katılımcılara nelerin bireyi ve toplumu tehdit ettiğini ve küresel tehdit olarak algıladıklarını belirlemek amacıyla “Küresel tehdit denilince ne algılıyorsunuz? Sizce bireyi ve toplumu tehdit eden faktörler nelerdir?” şeklinde sorulmuştur. Katılımcıların çoğunluğunun öncelikle *internet, bilgisayar, telefon, tablet ve televizyon* gibi teknolojik aletleri büyük bir tehlike olarak gördükleri tespit edilmiştir. Katılımcılardan bazılarının görüşleri şöyledir:

“İnternet, televizyon, tabletler, telefonlarla birlikte çok büyük tehlikeler bizim evimizin içerisine giriyor. Toplumun en temeli ailedir. Ve bunlar aracılığıyla aileyi yıkmak için çabalyorlar. Evlerin içerisinde ayrı ayrı odalarda bir aile olduğumuzu düşünmüyoruz. Ancak çoktan bölünmüş, parçalanmış bireyler haline geldik.” (K1, Kadın, 48, ilkokul)

“TV yayınları, netflix, youtube ve bu tarz birçok platform artık hepimizin evine girdi. Mesela oradaki yayınlar çocuğun bilinçaltına mesajlar veriyor. Çizgi filmler açısından söyleyeyim, bazı çizgi filmlerin çok absürt esprileri var. Bizim kaldırmayabileceğimiz gibi ya da ahlaki yönden bizim değerlerimize aykırı filmler. Mesela çocuk çizgi filmde öğretmene çok absürt bir şaka yapıyor ama o bizim toplumumuzda bizim çok kabul edebileceğimiz bir şey değil. Bunları tehlikeli olarak görüyorum. Yani içeriğinin mesaj verdiğini düşünüyorum özellikle de çizgi filmlerin.” (K2, Kadın, 38, Lisans)

“Bana göre bilgisayar ve tablet en büyük tehlikeyi oluşturuyor. Bilgisayar, tabletin internet aracılığıyla kullanımı. Bugün herkes istediği anda istediği bilgiye ulaşabiliyor. Doğru bilgiye de yanlış bilgiye de ulaşılıyor. Bazen de bunu ayırt etmesi zor oluyor.” (K3, Kadın, 35, Lisans)

“Şu an bence en büyük tehdit internet ve teknoloji. Ailelerin telefonlarla ve internetle olan bağlantıları sonucu çocuklarımıza çok da fazla vakit ayıramaz bir durumu var. Özellikle çocuğu şu anda kontrolsüz bir şekilde internetin eline bırakmak en büyük tehlike.”

Görmemesi gereken her şeyi görüyor, öğrenmemesi gereken her şeye internet üzerinden ulaşabiliyor. Ben televizyon açıp çocuğumu karşısına bıraktığımda 24 saat boyunca kalsa neden hala izliyorum demez.” (K8, Kadın, 30, Lisans)

“Şu anda en çok tehdit eden şey teknoloji. İnsanların elindeki internet ve telefon, her şey buna bağlı. Şu anda küçükten büyüğe herkes telefon internet kullanıyor. Kimisi faydalı kullanıyor, kimisi zararlı kullanıyor ama herkesin elinde var.” (K18, Erkek, 49, Lise)

Katılımcıların çoğunluğu öncelikle internet, telefon, tablet, televizyon gibi teknolojik aletlerin büyük bir tehdit olduğunu söylerken, bir kısmı da bunlar aracılığıyla aşılınmaya çalışılan cinsiyetsizleştirme, LGBT propagandalarının çocuklar ve dolayısıyla toplum üzerinde büyük bir tehlike olduğunu ifade etmiştir.

“Öncelikle günümüz toplumunda LGBT, cinsiyetsiz insanlar ve bunların normalleştirilmesi. Spor müsabakalarında, marka tanıtımlarında özellikle dikkat çekici hale getirilmesi öncelikle gençleri, daha sonrasında da toplumu ve aileyi tehdit eden önemli bir unsur. Küresel markalar ortaya çıkardıkları sembol ve markalarla genç nesli etkileyebiliyor. Mesela Barbie figürü aslında Batı'nın ortaya koyduğu bir figürdü. Ama geçtiğimiz yıllarda Barbie'nin renkleri tüm modada, genç çocuklarda, genç kızlarda kullanılmaya başlandı. Bütün oyuncaklarda, her yerde görmeye başladık. Hatta bayanlar estetiklerini bile Barbie figürüne göre yaptırmaya başladı. Çocuklar toplumda, dışarıda, ailesinde kendisi için bulamadığı rol modeli, sosyal medya ve internet aracılığıyla küresel aklın onlara sunduğu şekilde alıyor.” (K9, Erkek, 32, Lisans)

“Cinsiyet eşitliği altında aslında çocuklara farklı bir cinsiyet dayatmaları. Aslında cinsiyetsizleştirmeye çalışıyorlar. Ve böylelikle çocukların akılları karışıyor. Bunları animasyonlarda, filmlerde, dizilerde çok fazlasıyla görüyoruz. Bunlar aslında bilerek çocuklara aşılınmaya çalışılıyor çünkü yeni dünya düzeninde cinsiyetsiz bir kimlik oluşturmaya çalışıyorlar. Çocuklara bunları çok güzel de yaptıklarını görüyorum. Çünkü tiktok gibi uygulamalarda birçok kadının erkek gibi davrandığı, erkeklerin ise kadınlaştığı bir ortam var. Bu durumun daha küçük çocuklarda bile kimlik karışıklığına neden olduğunu görüyorum.” (K12, Kadın, 37, Lisans)

Bir diğer tehdit olarak görülen durum ise akran zorbalığıdır. Katılımcılardan bazıları çocuklarının okullarda ya da sosyal hayatlarında akran zorbalığına uğramalarından endişe duyduklarını ifade etmektedir.

“Okullarda yaşanan akran zorbalığı beni çok endişelendiriyor. Bir gün kızım okuldan geldi. Henüz dış çıkardığı için konuşurken arkadaşına tükürük atlamış. Arkadaşı ise demiş ki bana bir şey alacaksın yoksa öğretmenime bana tükürdü derim diye tehdit etmiş. Kızım ise ben sana tükürmedim sadece dişim yeni çıktığı için konuşurken böyle oldu demiş. Ancak arkadaşısı tarafından bu tehdide uğradığından dolayı korkmuş ve benden arkadaşısına bir şey almak için para istemeye geldi.” (K4, Kadın, 46, İlkokul)

“Bir diğer tehdit ise akran zorbalığı. Çocuklarda birinci sınıftan itibaren çok ciddi bir şekilde akran zorbalığı var. Bu akran zorbalığı eğer çocuk çok sessiz ise onun üstüne gelerek kiloluysa kilosuyla dalga geçerek, saçıyla başıyla dalga geçerek uğraşıyorlar. Ben kendi çocuğumun öğretmeniyle de konuştuğumda sınıfında sebepsiz yere diğer arkadaşlarına vuran bir çocuk vardı. Daha birinci sınıfta olmasına rağmen arkadaşlarına zorbalık yapmaya çalışıyor. Ben bunun sebebinin de televizyondaki dizilerden kaynaklandığını düşünüyorum. Dizilerde bu tarz olayların işleniyor olması çocuklarında bunu çok normal bir şeymiş gibi algılanmasına neden oluyor.” (K12, Kadın, 37, Lisans)

Yapılan görüşmelere göre internet, telefon, tablet, televizyon gibi teknolojik aletler, cinsiyetsizleştirme ve akran zorbalığı katılımcıların tehdit olarak algıladıkları durumlardır. Tüm bunlar bireyi ve aileyi ciddi manada tehdit eden unsurlar olarak söylenebilir. Her ne kadar bu tür teknolojik aletlerin büyük kazanımları olmakla beraber bireyin ve özellikle çocuk ve gençlerin yanlış kullanımı sonucu zaman israfı, farklı mecrada kullanmada gibi olumsuz kullanım şekillerine bağlı olarak hem birey hem de ailede olumsuzluklara neden olabilmektedir. Yapılan bir çalışmada da küresel tehditler karşısında ailede ciddi tramvaların yaşandığı bir gerçeklik olarak görülmektedir (Şentürk, 2008, ss. 7-28).

7. Küresel Tehdit Olarak Algılananların Birey ve Toplum Üzerindeki Etkilerine Dair Ebeveynlerin Değerlendirmeleri

Küresel tehditlerin birey ve toplum üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu belirlemek amacıyla ebeveyn görüşlerine başvurulmuştur. Ebeveynlere “Küresel tehditlerin (internet, telefon, tablet, bağımlılıklar vs.) çocuğunuz üzerinde nasıl bir etkisi var?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların çoğunluğu, küresel tehdit olarak adlandırdıkları telefon, tablet, televizyon gibi teknolojik aletlerin çocukları üzerinde pek çok olumsuz etkisi olduğunu dile getirmişlerdir. Katılımcılardan bazıları internet ve teknolojik aletlerin çocuklarının kişilik, kimlik ve karakterlerini olumsuz yönde etkilediğini söylemektedir.

“Bazı izlediği oyunlardan dolayı kızım çok bağırıyor veya bazen çok hırçın olabiliyor. Oyunda duyduğu kötü bir kelimeyi bize veya arkadaşlarına söyleyebiliyor. Geçende bir baktım oha, çüş, lan gibi kelimeler kullanmaya başlamış. İzlediği oyunların videolarında bu tarz kelimeleri çok fazla kullanıldığını gördüm sonra.” (K7, Kadın, 39, Lisans)

“Kızım yarım saatten fazla telefonla uğraştığında hemen huyu karakteri değişiyor. Benim kızım çok uyumludur her zaman dediğimi yapar. Beni hiç kırmaz. Ama mesela yaz tatili gibi zamanlarda çok fazla telefonla uğraştığında kızımın bakışları bile değişiyor. Karakteri zaten değişiyor. Ve bir çocuk değişirse toplum değişir ne yazık ki. Kızım daha 9 yaşında olmasına rağmen şu anda sosyal medyadaki benim bilmediğim birçok akımı biliyor.” (K15, Erkek, 48, Lisans)

K11, Kadın, “Önceden çocuklar küçükken onların telefonları yoktu, daha uysaldılar. Şimdi telefonları var, daha huysuzlaşıyorlar.” derken, K12, Kadın “İzledikleri ya da oynadıkları oyundan etkileniyor ve şiddete başvurduğu oluyor çocuğumun. Orada izledikleri şeyler gece terörü oluşturuyor.” demiştir.

İnternet kullanımına bağlı olarak çocukların ahlaki anlamda da olumsuz etkilendiği, dini ve manevi değerlerden uzaklaştırıldığı, toplumsal değerlerin kaybedildiği ifade edilmiştir.

“Youtube, tiktok bu tarz uygulamalar çocukların çok ahlakını bozdu. Aslında sadece çocukların değil. Birçok insanın ahlakını bozdu. Bu tarz uygulamalar aile düzenini bozuyor, boşanmalara neden oluyor.” (K4, Kadın, 46, İlkokul)

“Herkes tiktokta fenomen olmuş. Ben annemin köyüne gidiyorum. Orada soruyorum işte şu teyze ne yapıyor diye. O kendini tiktoka feda etti diyorlar. Yani artık sadece çocukları değil, herkesi etkiliyor bu sosyal medya. Koskoca amca dediğim adam tiktokta fenomen olmuş.” (K13, Kadın, 38, ön lisans)

“Toplumda şu anda ahlaki anlamda büyük eksiklikler var. Mesela bizim zamanımızda ramazanın, bayramların bir kültürü vardı. Sabah kahvaltısına geldiğimiz zaman biz büyüklerimizin evinde kültürümüzü yaşırdık. Ama artık bunlar kalmadı. Televizyondan dizilerden çocuklar gördüklerini artık hayatlarında uygulamaya çalışıyorlar. Orada ne görüyorlarsa aynısını yapıyorlar.” (K20, Erkek, 48, Lise)

Katılımcıların çoğunluğu küresel tehdit olarak algılanan teknolojik aletlerin çocuklar açısından ciddi anlamda olumsuz etkilerinden bahsederken, birkaçı ise olumlu değerlendirmelerde bulunmuştur.

“Geçenlerde oğlumla Vecihi Hürkuş’a ait bir belgesel izledik. Sonra anneanesiyle oğlum bir seyahate çıktı. Ve yolculuk esnasında gördüğü doğayı izlediği belgeseldeki Vecihi hürkuş’un uçtuğu ortamla bağdaştırarak anneannesine anlatmış. Bu mesela teknolojinin oğlum üzerindeki güzel bir yansıması. Yani ben teknolojinin tamamen de olumsuz olduğunu düşünmüyorum.” (K9, Erkek, 32, Lisans)

“İnternetin tamamen de olumsuz olduğunu söyleyemem. Bazı eğitim videoları gerçekten güzel. Ve çocuk oradan gerçekten de güzel bir şekilde ders çalışabiliyor. Tabii bilgiye erişme açısından da gayet güzel. Mesela Google üzerinden daha önce gitmediği görmediği yerleri görebiliyorlar.” (K16, Kadın, 39, Lisans)

İletişim, etkileşim, okur-yazar oranının yükselmesi, sanayileşme, kentleşme, hız ve hız çağında küresel fırsatlar ve tehditler iç içe geçmiş bir durumdadır. Bu noktada insan/birey, neyi, nasıl ve ne şekilde yapacağı, diğer bir değişle nasıl hareket edeceği konularında gel-gitler yaşamakta ve birtakım yalpalamalar gösterebilmektedir. Öyle ki yeni çağ, insana büyük imkanlar sunarken diğer yandan da tehditler savurmaktadır. Dolayısıyla insan, bocalamakta özellikle de çocukluk ve gençlik yılları kişilik ve kimliğin kazanılma ve yerleşme dönemlerinde bu fırtınalar daha fazla olabilmektedir. Bu süreçte insanın hayata tutunması ve oradan hareketle insan psikolojisine ve sosyolojisine uygun bir tercihte bulunabilmesi için her şeyden önce insanı insan yapan değerleri bilmesi ve hayata geçirebilmesi gerekir.

Medyanın aile yapısı üzerine olumlu etkileriyle beraber olumsuz etkilerinin olduğu da bilinmektedir. Aslında medya vb. teknolojik aletlerin olumlu kullanımı birey ve ailenin gelişimi üzerine katkı sağlayacağı bilinmekle beraber olumsuz etkilerinin de tahrip edici ve yıkıcı boyutlarının olduğu görülmektedir. Bu bağlamda televizyonun aile yapısı üzerine etkilerini inceleyen bir çalışmada kitle iletişim araçları aracılığıyla aile yapısının ciddi saldırılara hedef olduğu görülmektedir (Abuzar, 2017, ss. 83-85).

8. Küresel Tehditler Karşısında Ailenin Rolü

Çalışmanın son kısmında küresel tehditler karşısında ailenin nasıl bir rolü olduğunu tespit etmek amaçlanmıştır. Bu bağlamda katılımcılara *“Bireyin ve toplumun küresel tehditlerden korunması noktasında ailenin nasıl bir rolü vardır? Bu konuda neler yapıyorsunuz?”* sorusu yöneltilmiş ve katılımcıların çoğunluğu ailenin bu noktada önemli bir etkisi olduğunu dile getirmiştir.

Anne babaların küçük yaştan itibaren ahlaki, dini ve manevi eğitim vermesi, çocukla doğru iletişim kurması bireyi tehlikelere karşı korumada oldukça önemlidir. Aynı şekilde uçsuz bucaksız bir yer olan internetteki tehditlere karşı ailenin kontrollü hatta sınırlı bir internet kullanım alanı oluşturması gerektiği görülmektedir. Anne babanın çocukla kaliteli zaman geçirmesi, alternatif etkinlikler oluşturması her türlü tehlikeye karşı bireyi korumada önemli bir rol oynadığı söylenebilir.

“Benim gözüüm sürekli çocuğumun üzerindedir. Sürekli okulda neler yaşandığına dair onunla konuşmaya çalışıyorum. Her gün okuldan geldiklerinde onlarla konuşmaya çalışıyorum. Okulda ya da başka bir yerde yaşadığı sıkıntıyı benimle paylaşmasını söylüyorum. Yani çocuğumla sürekli iletişim halinde kalırım. İnternet kullanımlarını da genelde sınırlandırmaya çalışırım.” (K4, Kadın, 46, İlkokul)

“Ben çocuklarıma belli ahlaki değerleri vermeye çalışıyorum. Ailede o eğitimi alması özellikle küçük yaşta önemli olduğunu düşünüyorum. Çünkü çocukları tamamen internetten uzak bir ortamda yetiştiremiyoruz. Ancak elimizden gelebildiği kadar kontrollü olarak kullanmalarını sağlıyoruz.” (K5, Kadın, 30, Lisans)

“Ben çocuğumun oynadığı oyunları, kullandığı interneti kontrol altında tutmaya çalışıyorum. Tamamen kontrolsüz bırakmıyorum. Çünkü ailenin kontrollü olmadan çocuğu yalnız bıraktığımızda onları ağına düşürmek için bekleyen çok fazla şey var.” (K6, Kadın, 51, Ortaokul)

“Onları bu tehditlere karşı alternatifler oluşturarak korumaya çalışıyorum. Sosyalleştirme çalışıyorum, onlarla vakit geçirmeye çalışıyorum. Çünkü biz onlara vakit ayırmazsak onlar vakit dolduracak çok şey buluyorlar.” (K8, Kadın, 30, Lisans)

“Çocuklarımı internete yönlendirmeyecek aktiviteler yaptırmaya çalışıyorum. Gezmeye sahile parka, çay bahçesine ya da bisiklet sürmeye gidiyoruz birlikte. Yoksa çocuk sıkılıyor ve bunalıyor. Bu sefer onu daha çok fazla cezbedici ve vaktini alan şeyler var bilgisayarda ona yöneliyor.” (K16, Kadın, 39, Lisans)

“Anne baba olarak biz çocuklarımıza belli dini değerleri, geleneklerimizi öğretiyoruz. Onları bu gelenek ve göreneklerimize bağlı bir şekilde yetiştirmeye çalıştık. En azından neyin iyi, neyin kötü olduğunu küçük yaştan itibaren öğrettik. Hala da bunun için çabalyoruz. Sürekli gözüüm onların üzerinde.” (K18, Erkek, 49, Lisans)

Evrenin en değerli varlığı olarak insan, ailede doğar, orada yetişir, gelişir, kimlik ve kişilik kazanır ve oradan sosyal hayata açılır. Bu bağlamda aile, bir taraftan

bir liman olarak tehditler karşısında sığınak ve korunak olurken, diğer taraftan da varlığı koruma, güçlendirme ve oradan hayata açılma imkanı sağlamaktadır. Çocuk, ailede gözlerini hayata açtığı anda karşısında anne-babasını bulur, buradan alacağı eğitim-öğretim ve terbiye onun psikolojik dünyasını şekillendirirken aynı zamanda maddi ihtiyaçlarını da karşılar. Bu ortamda yetişen insan, daha sonra sosyal hayata açılım sağlar. Dolayısıyla aile, insanın yetişmesi ve topluma açılmasında son derece önemli ve anlamlı bir işlev görmektedir. Sağlıklı bir aile ortamında yetişen insan, toplumsal hayatta da insani değerlere bağlı bir kişilik örneği sergiler. Aile terbiyesinden mahrum yetişen birisi ise toplumun huzur ve güvenini tehdit eder. O nedenle sağlıklı aile, sağlıklı insan ve toplumun inşasında ihmal edilmemesi gereken bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çocukların yetişmelerinde anne-baba rol model konumundadır. Çocuklar, çocukluk yaşlarından itibaren anne-babayı örnek alırlar ve onları kendilerine idol olarak seçerler. Dolayısıyla çocuğun kişilik, kimlik ve karakter eğitiminde ailenin rolü ilk sırada yer almaktadır. Bundan dolayı aile her yönden çocuğa örnek olmak durumundadır. Yapılan bir çalışmada da görüldüğü üzere ailenin bu konumu büyük önem arz etmektedir (Doğan, 2019, ss. 119-145).

Sonuç

Küreselleşme süreci olabildiğince hızıyla devam etmektedir. Öyle görülüyor ki bu süreç geri döndürülemez bir boyutta yaşanacaktır. Bu süreci yönetenler, dahil olanlar ve dahil olmak zorunda kalanlar, bu değişme ve gelişmelerden olumlu ya da olumsuz şekilde etkilenmektedirler. Öyle ki bilim, teknik, fen ve sosyal bilimler alanlarındaki yeni gelişmeler, yeni yaşam biçimlerini de beraberinde getirmektedir. Buna bağlı olarak da dünya, iletişim, etkileşim ve ulaşım anlamında küçülmekte ve bir küre olarak küçük bir köy halini almaktadır.

Küreselleşme, fırsatları ve tehditleri beraberinde getirmektedir. Küresel köyün aktörleri vardır. Bunlar aynı zamanda değişme ve gelişmeler noktasında da etkin rol oynamaktadırlar. Aslında bu bir güç ve etki olayıdır. Zira imkana ve güce sahip olanlar, aynı zamanda küresel dünyanın işleyişini de belirlemektedirler. Büyük resme bakıldığında bu gerçeklik çok yalın bir şekilde görülebilir. Küreselleşme süreciyle kimi insan, toplum ve bölgeler, küresel etkilere maruz kalarak küreselleştirilmektedirler. Zira insan ve toplumlar, kimi zaman yeni değişme ve gelişmelere kendiliğinden uyarlar kimi zaman uymak durumunda/zorunda kalabilirler.

Küreselleşme, fırsatlar bağlamında düşünüldüğünde, bir insan ya da toplumun bu fırsatları kendi lehlerine kullanabilmeleri önemli bir durumdur. Eğer bu değişme ve gelişmeler, yerinde ve zamanında kullanılabilirse önemli açılımlara imkan sağlayabilir. Öyle ki küreselleşmenin sunduğu fırsat ve imkanlarla bir insan veya toplum, yerelden evrensel yeni arayış ve ufuklara ulaşabilir, kendini yenileyebilir, kendi imkanlarını geliştirme imkanı yakalayabilir; diğer taraftan da küresel dünyada meydana gelen gelişmelerden faydalanma imkanı elde edebilir. Bu aynı zamanda dünya insanların ürettiği, ortaya koyduğu ve arz ettiği imkanlara ulaşma olarak da düşünülebilir.

Küreselleşmenin fırsatları yanında tehditlerinin olduğu da bir gerçekliktir. Bu tehditler, çok yönlü ve çok boyutlu olabilir. Maddi olabileceği gibi manevi de olabilir. Küçük ve dar kapsamda olabileceği gibi büyük ve daha kapsayıcı boyutta da olabilir. Tüm bunlar, olgu, olay ve şartlara göre değişen özellikler taşımaktadır. Örneğin bir mahalde üretilen zararlı bir maddenin, dünyanın diğer bölgelerine ulaşması, küreselleşmenin sağladığı imkanlarla daha kolay gözükmetedir. Dolayısıyla küreselleşme aynı zamanda tehditleri de içerisinde barındırmaktadır. Bugün dünyada uyuşturucu, madde bağımlılığı, zararlı haplar, insan ve bu bağlamda kadın ticareti, çocuk istismarları, zararlı film ve benzeri içerikli görseller gibi internet ve televizyon vasıtasıyla sosyal medyada kullanılan içerikler insan ve toplumları ciddi anlamda tehdit eden unsurlardır. Buna bağlı olarak özellikle çocuklar ve gençler, bu gibi zararlı unsurların ciddi anlamda etkisi altında kalmaktadırlar. Ayrıca bu tür zararlı unsurların yaygınlaşması, insanların hayatlarını, aileleri ve toplumları ciddi anlamda olumsuz manada etkilemektedir. Zira bugün çocuk istismarları, bireysel travma halleri, intiharlar, aile içi şiddet vakaları, boşanmalar, toplumsal hayatta hoşgörü limitinin düşük olması, tahammülsüzlük vb. durumlar, küresel değişmelerin ve yaşam biçimlerinin bir yansıması olarak okunabilir. Bu, aynı zamanda insani ve evrensel etik/ahlaki değerlerde bir aşınma olarak da hayata yansımaktadır.

Tüm bu tehditler birey, aile ve toplumları ciddi anlamda etkilemekte ve her geçen gün yeni bir insan, aile ve toplumsal travma olayıyla karşı karşıya kalınabilmektedir. Bunu sadece bir toplum ya da ülke ile sınırlandırmak da küreselleşmenin sınırları açısından doğru bir yaklaşım değildir. Bugün tüm dünyada evrensel insani değerler ve insan hakları bağlamında genel bir insani anlayış ve algının olduğu aşıkardır. Buradan bakıldığında yukarıda sözü edilen

küresel tehditler, tüm dünyayı bir şekilde etkilemektedir. Benzer şekilde insan, aile ve toplumumuzun da bu tehditlerden etkilendiği inkar edilemez bir gerçekliktir. Bugün internetin sunduğu fırsatlar, değişme ve gelişme anlamında son derece önemli imkanlar sunmakla beraber; tehditler noktasında da zararlı boyutlar taşıdığı söylenebilir. Yukarıda, katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen tespit ve değerlendirmelerden de anlaşılacağı üzere internet, sosyal medya ve benzeri unsurlar, çocukları, gençleri, aileleri ve toplumu olumsuz yönde de etkileyebilmekte ve birtakım istenmedik sonuçlara neden olabilmektedir. İşte bunun için bireyi ve toplumu koruma ve kollama noktasında aileye büyük önem düşmektedir. Bu anlamda ailenin korunması, güçlendirilmesi aynı zamanda çocuğun, gencin, yetişkinin ve toplumun korunması anlamına gelmektedir.

Kaynakça | References

- Abuzar, C. (2017). Televizyonun Aile Yapımız Üzerine Etkisi. Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 38, Article 38.
- Adler, A. (2011). İnsan Doğasını Anlamak (D. Başkaya, Çev.; Onuncu Baskı). İlya İzmir Yayınevi.
- Akdoğan, A. (2002). Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Geçişte Dini Hayat. Rağbet Yayınları.
- Akdoğan, A. (2004). Sosyal Değişme ve Din. Rağbet Yayınları.
- Akdoğan, A. (2011). Ahlak, Medeniyet ve İslam. Pınar Yayınları.
- Akdoğan, A. (2019a). Din Sosyolojisi. Ensar Yayınları.
- Akdoğan, A. (2019b). Gençliğin Kendi Kültürüne Yabancılaşma Sorunu Karşısında Dini ve Ahlaki Değerler. İçinde Ahlaki Sorunlar Gençlik ve Değerler Eğitimi (ss. 391-409). Güneysu İlim Yayınları.
- Aydın, M. (2002). Küreselleşme: Genel Bir Bakış. İçinde Küreselleşme, İslam Dünyası ve Türkiye. Ensar Neşriyat.
- Balcı, A. (2018). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler (13. Baskı). Pegem Akademi.
- Bayraktar, M. (2003). Küreselleştirme ve Küreselleşme. Dini Araştırmalar, 6(17), Article 17.
- Berger, P. L. (2007). Küresel Kültürün Dört Yüzü. İçinde Ş. Gürsoy & İ. Çapcıoğlu (Çev.), Küreselleşme Ulus-Devlet ve Din (ss. 1-16). Platin Yayınları.
- Creswell, J. (2017). Araştırma Deseni Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları (S. B. Demir, Çev.; 3. Baskı). Eğiten Kitap.
- Çağlar, S. (2019). Ergenlerde İnternet Bağımlılığı/ Problemlili İnternet Kullanımı ile Değer Sistemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. İçinde Ahlaki Sorunlar Gençlik ve Değerler Eğitimi. Güneysu İlim Yayınları.
- Çapcıoğlu, İ. (2011). Küreselleşme Kültür ve Din (1. Baskı). Otto Yayıncılık.
- Doğan, A. (2019). Değerler Eğitimi Açısından Aile İçi İletişimin Çocuk Üzerindeki Etkisi. Toplum Bilimleri Dergisi, 23, Article 23.

- Duralı, Ş. T. (2000). *Çağdaş Küresel Medeniyet*. Dergâh Yayınları.
- Erdoğan, M. (2002). *Hukuk Perspektifinden Küreselleşme ve Türkiye. İçinde Küreselleşme, İslam Dünyası ve Türkiye*. Ensar Neşriyat.
- Erkal, M. (1991). *Türk Ailesi ve Batı Avrupa'daki Bazı Değişmeler. İçinde B. Dikeçligil & A. Çiğdem (Ed.), Aile Yazıları 2 (2. Baskı)*. T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Friedman, J. (1999). *Küresel Sistem, Küreselleşme ve Modernitenin Parametreleri. İçinde Postmodernizm ve İslam Küreselleşme ve Oryantalizm (2. Basım)*. Vadi Yayınları.
- Giddens, A. (1994). *Modernliğin Sonuçları (E. Kuşdil, Çev.)*. Ayrıntı Yayınları.
- Huntington, S. P. (2002). *Medeniyetler Çatışması (M. Yılmaz, Ed.)*. Vadi Yayınları.
- Karataş, Z. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 1(1), 62-79*.
- Kutluer, İ. (1993). *Modernlikten Sonra Ne? İzlenim, 12*.
- Nazıroğlu, B., Erkan, Ü. E., Baş, M. Ş., & Yanık, H. (Ed.). (2019). *Ahlaki Sorunlar Gençlik ve Değerler Eğitimi. Güneysu İlim Yayınları*.
- Ökten, S. (2019). *Aile Üzerine Düşünceler. İçinde Peygamberimiz ve Aile (1. Baskı)*. Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Sarıbay, A. Y. (2002). *Globalleşmenin Türk Politik Hayatı Üzerine Etkileri. İçinde Küreselleşme, İslam Dünyası ve Türkiye*. Ensar Neşriyat.
- Sayın, Ö. (1991). *Aile İçi İlişkilerin Toplum ve Birey Boyutunda Çözümlemesi. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Aile Yazıları 4*.
- Şentürk, Ü. (2008). *Aile Kurumuna Yönelik Güncel Riskler. Aile ve Toplum, 4(14), 7-32*.
- Tolan, B. (1991). *Geleneksel Aileden Çağdaş Aile Yapısına Doğru. İçinde B. Dikeçligil & A. Çiğdem (Ed.), Aile Yazıları 2 (2. Baskı)*. T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Yıldırım, İ. (2021). *Neoliberal Küreselleşme ve Ailenin Dönüşümü. Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(1), Article 1*. <https://doi.org/10.53586/susbid.899629>